

روانشناسی دین

بر اساس رویکرد تجربی

نویسندگان

برنارد اسپیلکا - رالف دبلیو. هود
پرس هونسبرگر - ریچارد گرساچ

ترجمه

دکتر - محمد دهقانی

تهران - ۱۳۹۶

www.ketab.ir
مشخصات و نام پدیدآور: روانشناسی دین: براساس رویکرد تجربی / نویسندگان برنارد اسپیلکا... [و دیگران]؛ ترجمه محمد دهقانی
مشخصات نشر: تهران: رشد، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری: ۹۷۸ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۰۲-۵۹-۳
فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: عنوان اصلی: The psychology of religion: an empirical approach, 3rd ed, c2003.

یادداشت: نویسندگان برنارد اسپیلکا، رالف دبلیو هود، بروس هونسبرگر، ریچارد گرساچ.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه. موضوع: روان‌شناسی مذهبی

شناسه افزوده: اسپیلکا، برنارد، ۱۹۲۶ - م. شناسه افزوده: Spilka, Bernard

شناسه افزوده: دهقانی، محمد، ۱۳۴۴ - م. مترجم

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ ر/ ۵۵۳/ ۲۰۰/ ۱۹ رده‌بندی دیویی: ۲۰۰/ ۱۹ کتابشناسی ملی: ۲۲۴۳۷۹۹

برونشناسی دین براساسی رایکرد تجربی

نویسندگان

برنارد اسپلکا - رالف دیلرورد

بروس هونسبرگر - ریچارد هاج

ترجمه: دکتر محمد دهقانی

چاپ دوم: زمستان ۱۳۹۶ - شمارگان ۵۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۹۰

چاپ و صحافی: آرمانسا

مرکز نشر و پخش کتابهای روان‌شناسی و تربیتی

ساختمان مرکزی: خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان شهدای ژاندارمری، شماره ۴۱، تلفن: ۶۶۴۰۴۴۰۶
فروشگاه: میدان انقلاب، روبه‌روی سینما بهمن، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)، شماره ۷۲
تلفن: ۶۶۴۹۷۱۸۱، ۶۶۴۹۸۳۸۶، ۶۶۴۱۰۲۶۲

تهران - ۱۳۹۶

قیمت: ۸۸۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

یادداشت مترجم	بیست و سه
درباره نویسندگان	بیست و هفت
پیشگفتار	بیست و نه

فصل ۱: ماهیت و کارکردهای روانشناختی دین	۱
چرا باید دین را از جنبه روانشناختی بررسی کنیم؟	۱
روانشناسی دین چیست؟	۲
رویکرد علمی و تجربی	۴
واقع‌نگر باشیم	۵
ضرورت نظریه	۶
دین چیست؟	۷
تعریف دین: آیا ممکن است؟	۹
معنویت و / یا دین؟	۱۰
تعریف دین از لحاظ عملیاتی	۱۵

- ۱۷..... روش‌های پژوهش کیفی و کمی
- ۱۹..... دیدگاه‌های مربوط به روانشناسی دین
- ۱۹..... روانشناسی در بافت اجتماعی و فرهنگی
- ۱۹..... موضع عینی / تجربی
- ۲۱..... چارچوبی برای بررسی روانشناسی دین
- ۲۱..... نیاز به معنا
- ۲۳..... دین و جستجوی معنا
- ۲۴..... نیاز به تسلط
- ۲۵..... محدودری: نیاز به تسلط
- ۲۶..... چارچوب به‌ها را اقتضات
- ۲۷..... نمای کلی
- ۲۷..... ضمیمه: فرایندها و ملاکات آماری
- ۲۸..... همبستگی
- ۲۹..... تحلیل عامل
- ۳۱..... پایایی و اعتبار
- ۳۳..... فصل ۲: بنیادهای تجربی روانشناسی دین
- ۳۳..... بررسی دین از لحاظ تجربی
- ۳۴..... جدا کردن دین از مفاهیم دیگر
- ۳۴..... پدیده‌های روانی
- ۳۶..... خرافه
- ۳۷..... پژوهش درباره مقایسه پدیده‌های روانی و خرافات با دین
- ۳۸..... تعریف دین‌داری در روانشناسی دین چیست؟
- ۳۸..... رویکردهای بُعدمند به دین‌داری
- ۳۹..... رویکردهای منطقی
- ۴۰..... بررسی نظام‌های منطقی به لحاظ عملی
- ۴۱..... رویکردهای منطقی - تجربی
- ۴۵..... رویکرد تحلیل عاملی

۴۸	دیدگاهی از روانشناسی: روانشناسی اجتماعی
۴۸	تفاوت‌های فردی
۵۵	اسناد در روانشناسی دین
۶۵	دیدگاه اجتماعی - روانشناختی: نگاهی مختصر
۶۵	تقلیل‌گرایی در مفهوم‌سازی مسائل مذهبی
۶۸	تقلیل‌گرایی به‌عنوان جنبه‌ای از تضاد فردنگر - قانون‌نگر
۷۰	معنویت: از مفهومی کل‌نگر / فردنگر تا مفهومی جزءنگر / قانون‌نگر
۷۴	نه‌ای کلی
۷۵	فصل ۳: دین و زیست‌شناسی
۷۵	دین و زیست‌شناسی: رابطه‌ای پردردسر
۷۵	درد سرهای تکامل
۷۷	جستجوی غریزه‌ای
۷۷	تأثیر محیط و توارث در دین
۷۸	دین و وراثت: رابطه مستقیم یا غیرمستقیم
۷۹	نظریه‌ای درباره دین، وراثت، و تکامل
۸۰	مبنای طبیعی نیاز به معنا
۸۱	مبنای طبیعی نیاز به تسلط
۸۱	مبنای طبیعی جامعه‌گرایی (نیاز به ارتباط)
۸۲	برخی دیدگاه‌های جایگزین
۸۲	دین و انتخاب طبیعی
۸۳	دین و مبنای طبیعی شناخت
۸۴	زیست‌شناسی اجتماعی و دین
۸۵	دین و مغز
۸۵	صرع: بیماری مقدس
۸۶	دین و تحریک مغز
۸۷	آیا ما برای دین طراحی شده‌ایم؟
۸۸	زیست‌شناسی رفتار مذهبی

۸۸	رواج و اهمیت آیین
۸۹	زیست‌شناسی و فایده آیین
۹۰	نیایش: نوع خاصی از آیین
۹۳	زیست‌شناسی تجربه دینی
۹۴	تأثیر زیست‌شناختی آموزه‌ها و اعمال دینی
۹۴	آثار زیست‌شناختی بخشایش
۹۵	همبسته‌های عصب‌شناختی اعمال مذهبی
۹۵	دین: زیست‌شناسی در سلامت و بیماری
۹۶	تأثیر رفتارهای بهداشتی: مومنون‌ها
۹۷	مشکلات رواج اخویشاوندان در میان یهودیان
۹۹	ازدواج با خواصاوندان: احتمالات دیگر
۹۹	نمای کلی

فصل ۴: دین در کودکی

۱۰۳	به دنیا می‌آییم که مذهبی باشیم؟
۱۰۶	نظریه‌های رشد مذهبی
۱۰۶	تحلیل آلپورت
۱۰۷	مراحل رشد مذهبی در قالب نظریه
۱۲۰	آیا رویکردی یگانه به رشد مذهبی ممکن است؟
۱۲۱	مفاهیم خدا
۱۲۲	مسائل مربوط به والد و جنسیت
۱۲۳	آیا رشد و تحول مفهوم خدا مرحله‌ای است؟
۱۲۵	تنوع روش و مسیر
۱۲۶	نیایش
۱۲۹	تجربه دینی در کودکی
۱۳۱	نظریه دلبستگی و پژوهش‌های مربوط به آن
۱۳۴	کارهای دیگر در مورد دین در کودکی
۱۳۵	شخصیت و نگرش‌ها

۱۳۶	معنا و تلویحات دین در کودکی
۱۳۷	پرورش کودک
۱۴۲	دین و کودک‌آزاری
۱۴۳	یادداشتی درباره کار روانکاوانه
۱۴۳	نمای کلی
۱۴۷	فصل ۵: اجتماعی‌سازی و اندیشه مذهبی در نوجوانی و اوایل بزرگسالی
۱۴۷	اجتمعی‌سازی مذهبی
۱۵۰	عوامل مؤثر بر دین‌داری
۱۵۰	در کودکی و نوجوانی
۱۵۰	تأثیر پدر و مادر
۱۶۲	آیا آموزش تأثیری دارد؟
۱۶۵	عوامل دیگر
۱۶۷	عوامل مؤثر بر دین‌داری: خلاصه مقتضیات
۱۶۸	نوجوانان و جوانان چقدر مذهبی‌اند؟
۱۷۱	آیا اجتماعی‌سازی مذهبی بر سازگاری رفتار غیر مذهبی
۱۷۱	نوجوانان تأثیر می‌گذارد؟
۱۷۳	تفکر و استدلال مذهبی در نوجوانان و جوانان
۱۷۴	استدلال تکمیلی رایش
۱۷۴	پیچیدگی انسجام‌بخش اندیشه
۱۷۷	شباهت مذهبی
۱۷۸	شک: «خوب یا بد»؟
۱۷۹	شک «سندرم» است یا عاملی مستقل؟
۱۸۰	حدود و همبسته‌های شک
۱۸۵	ارتداد
۱۸۹	چطور می‌شود کسی را مرتد بار آورد؟
۱۹۰	انواع ارتداد
۱۹۱	مشکلات تعریف و اندازه‌گیری

۱۹۲	آیا ارتداد امری موقتی است؟
۱۹۵	حرکت برخلاف جریان: «مرتدان حیرتانگیز» و «مؤمنان حیرتانگیز»
۱۹۶	دین و رشد هویت در نوجوانی
۲۰۰	نمای کلی

فصل ۶: شکل و محتوای دین بزرگسالان

۲۰۳	دین در زندگی بزرگسالان
۲۰۴	جلوه جمعی دین
۲۰۶	زندگی و رفتار دینی در ایالات متحده
۲۰۸	عقاید مذهبی در ایالات متحده
۲۱۰	جنسیت و دین
۲۱۰	داده‌های مربوط به جنسیت و دین
۲۱۱	تیین داده‌ها
۲۱۳	نقش‌های متغیر زنان در تبار دین
۲۱۴	اهمیت سن
۲۱۴	پدیده بزرگسالی
۲۱۵	دین و نسل دوره پُرزایی
۲۱۸	پذیرش و انکار دین نهاده‌ها
۲۱۹	التفات به نهادهای مذهبی
۲۲۲	ارتداد: ترک ایمان
۲۲۶	دین و سالمندان
۲۲۹	مقاصد مذهبی
۲۳۱	نمای کلی

فصل ۷: نقش‌ها و کارکردهای دین در زندگی بزرگسالان

۲۳۳	دین چگونه بر بزرگسالان تأثیر می‌گذارد
۲۳۴	دین و روابط اجتماعی
۲۳۴	بخشایش

اعتماد	۲۳۷
انسجام و توجه اجتماعی	۲۳۹
دین، کار، و اشتغال	۲۴۱
انگیزه موفقیت و تمتای توفیق	۲۴۱
ادغام دین و کار	۲۴۵
دین به عنوان حرفه	۲۴۸
دین در عشق، سکس، و ازدواج	۲۵۳
دین و دگر جنس گرایی	۲۵۵
دین و ازدواج در زمینه تاریخی	۲۵۷
دین و هم سرگراس	۲۶۶
دین و سیاست	۲۷۳
دین مدنی	۲۷۴
راست مسیحی	۲۷۵
عوامل و روابط مذهبی - سیاسی	۲۷۷
نحوه تأثیر دین بر آدم سیاسی	۲۷۸
دین و قانون گذاری: ابعاد فردی	۲۸۲
نمای کلی	۲۸۴

فصل ۸: دین و مرگ

مرگ و دین: چارچوب کلی	۲۸۵
دین، مرگ، و جاودانگی	۲۸۷
عقیده به زندگی پس از مرگ	۲۸۷
عبور از مرگ	۲۹۰
جستجوی شواهد جاودانگی	۲۹۲
دین، اضطراب مرگ، و دیدگاه های مربوط به مرگ	۲۹۷
دین و اضطراب درباره مرگ و مردن	۲۹۸
احتمالات چند بُعدی	۳۰۳
دین، مرگ، و سن	۳۰۷

۳۰۷	دین و مرگ در کودکان
۳۰۸	دین، مرگ، و سالمندان
۳۱۳	دین و آسان‌گشی
۳۱۳	حمایت پزشکی و عمومی از آسان‌گشی
۳۱۳	دیدگاه‌های مذهبی درباره آسان‌گشی
۳۱۵	دین و خودکشی به کمک پزشک
۳۱۶	دین و خودکشی
۳۱۷	خودکشی از نظر دین نهاده
۳۱۷	دین و خودکشی در میان سالمندان
۳۱۸	خودکشی اخلاقی
۳۱۹	دین و خودکشی: مباحث میان فرهنگی
۳۲۰	دین، اندوه، و داغ‌دگی
۳۲۲	طرح‌واره‌های مذهبی و داغ‌دگی بر اثر مرگ فرزندان
۳۲۳	داغ همسر
۳۲۴	اهمیت آیین
۳۲۶	مرگ و روحانیت
۳۲۷	آموزش روحانیان برای مواجهه با مرگ
۳۲۸	احساسات روحانیان درباره مرگ و مردن
۳۲۹	دخالت و تأثیر روحانیان در موقعیت‌های مرگبار
۳۳۱	الاهیات، ایمان شخصی، و تأثیرگذاری روحانیان
۳۳۳	مرگ در بافت مذهبی-اجتماعی
۳۳۳	مورمون‌ها: دین، بهداشت، و مرگ
۳۳۴	امیش‌ها: دین و حمایت خانوادگی
۳۳۵	سایر گروه‌ها
۳۳۵	نمای کلی

فصل ۹: تجربه دینی ۳۳۷

ملاحظات مفهومی در تعریف تجربه دینی ۳۳۹

۳۳۹	حکم جیمز درباره تجربه دینی
۳۴۰	انواع تجربه دینی: پژوهشی از مرکز هاردی
۳۴۱	آیا تجربه‌های ناپه‌ن‌جار غیر دینی‌اند؟
۳۴۵	جهت‌گیری‌های نظری
۳۴۸	قید و بند و تعالی: حکم جیمز - بویسن
۳۴۹	نظریه نقش سوندن
۳۴۹	دستمالی مار به عنوان تجربه دینی
۳۵۱	تن در تجربه دینی
۳۵۲	تنگ‌بینی فیزیولوژیکی و تجربه دینی
۳۵۵	امواج مغزی و مراقبه
۳۶۱	حالات تنفسی و شمارش
۳۶۳	فرضیه مغز دوبر
۳۶۴	نظریه دوحفره‌ای جیمز
۳۶۷	رازگویی (تَبْلُغ)
۳۷۰	تصویرپردازی مذهبی: بازگشت امری
۳۷۲	توهمات
۳۷۴	تصاویر مریم در سنت کاتولیک
۳۷۹	رویت مسیح
۳۸۰	تسهیل تصویرپردازی مذهبی
۳۸۴	نیایش و تصویرپردازی مذهبی
۳۸۹	ایزدآران و تجربه دینی
۳۹۷	نمای کلی

فصل ۱۰: عرفان ۳۹۹

۴۰۰	مسائل مفهومی در بررسی عرفان
۴۰۶	شاخص‌ترین نگرش‌های کلاسیک درباره عرفان
۴۰۶	عرفان به مثابه اسناد نادرست
۴۰۸	عرفان به عنوان آگاهی تشدید شده

۴۰۹	عرفان به عنوان هشیاریِ تکامل یافته.
۴۱۱	بررسی تجربی عرفان
۴۱۳	بررسی‌هایی که برای سنجش تجربه‌های عرفانی از پاسخ‌های باز استفاده می‌کنند
۴۲۴	پژوهش پیمایشی
۴۳۰	نکته‌ای مهم:
۴۳۰	عرفان و فراهنجار
۴۳۴	بررسی‌های مربوط به اندازه‌گیری
۴۵۸	گاه به سوی نظریه عرفان:
۴۵۸	مذهبی و معنوی
۴۶۰	عرفان در درون بیرون سنت‌های مذهبی:
۴۶۰	ظهور «عاشق»
۴۶۱	جدال دین به منویت در ارتباط با عرفان
۴۶۱	مُدیل تروئلج: کلیسا، تجربه، و نسخ عرفان
۴۶۳	پژوهش درباره تفاوت‌های دیناری و معنویت
۴۶۹	نمای کلی

فصل ۱۱: تبدیل

۴۷۳	پارادایم پژوهشی کلاسیک:
۴۷۴	غلبه دیدگاه روانشناختی
۴۷۵	مفهوم‌سازی‌های کلاسیک درباره تبدیل
۴۷۸	دیدگاه‌های معاصر در تصحیح نگرش کلاسیک
۴۷۸	سن و تبدیل
۴۸۰	سن و ارتداد
۴۸۱	تلاش برای تبیین تبدیل
۴۸۵	پارادایم پژوهشی معاصر:
۴۸۵	غلبه دیدگاه جامعه‌شناختی
۴۸۶	تفاوت‌های اصلی میان پارادایم‌های کلاسیک و معاصر
۴۸۸	بَن‌مایه‌های تبدیل

تبدل فعال.....	۴۹۰
استمرار تبدیل به هنگام شکست ظاهری پیش‌گویی.....	۴۹۱
فرایندهای تبدیل.....	۴۹۶
بافت.....	۴۹۸
رویدادهای پیش‌برنده.....	۵۰۱
فعالیت‌های تقویت‌کننده.....	۵۰۳
مشارکت / التزام.....	۵۰۶
تبدل، بزی و پدیده‌های مربوط به آن.....	۵۰۶
تبدل بزی در نهضت‌های مذهبی جدید.....	۵۰۷
کناره‌گیر، گروه‌های مذهبی مهم.....	۵۰۹
متولدان دوره رزایی، وگستن / بازپیوستن.....	۵۱۰
پیچیدگی تبدیل.....	۵۱۴
نمای کلی.....	۵۱۵
فصل ۱۲: سازمان‌های دینی از دیدگاه روانشناس اجتماعی.....	۵۱۷
طبقه‌بندی سازمان‌های مذهبی.....	۵۱۸
نظریه کلیسا - فرقه.....	۵۱۹
ریشه‌های نظریه کلیسا - فرقه.....	۵۲۰
تروئلیج و نظریه کلیسا - فرقه.....	۵۲۱
تأثیر نظریه کلیسا - فرقه بر سنت تجربی.....	۵۲۲
شاخص‌های عملیاتی در پیوستار کلیسا - فرقه.....	۵۲۸
پویه‌شناسی سازمانی.....	۵۳۲
محیط عقیدتی.....	۵۳۳
تعریف فرقه‌ها در برابر نحله‌ها بر حسب تغییر.....	۵۳۶
جایگاه فرقه‌ها در فرهنگ میزبان.....	۵۳۹
کیش‌ها.....	۵۴۲
مقایسه کیش‌ها و فرقه‌ها.....	۵۴۴
کیش‌ها و رابطه جنسی.....	۵۵۰

۵۵۳	 نهضت ضدکیش
۵۵۳	 بررسی تجربی مقاومت در برابر کیش ها
۵۵۷	 مسأله کیش ها و اقناع قهری
۵۶۵	 کیش ها: بررسی و مرور
۵۶۷	 فرایندهای اجتماعی - روانشناختی
۵۶۷	 در مشارکت مذهبی
۵۶۷	 آیا دین و گروه های مهم مذهبی محکوم به نابودی اند؟
۵۶۸	 بازگشت و دستکاری ایاناکن در آن
۵۶۸	 احتمال رخداد تحجّر
۵۷۲	 نمای کلی

۵۷۵	 فصل ۱۳: دین و اخلاق
۵۷۶	 آیا دین تعیین کننده احکام است؟
۵۷۷	 بررسی شواهد
۵۷۸	 نگرش های اخلاقی
۵۷۹	 رفتار اخلاقی
۵۷۹	 صداقت و فریبکاری
۵۸۴	 مصرف و سوء مصرف مواد مخدّر
۵۹۲	 رفتار جنسی
۶۰۱	 رفتار مجرمانه و بزهکاری
۶۱۳	 نمای کلی

۶۱۵	 فصل ۱۴: رفتار یاریگرانه و تعصّب
۶۱۵	 رفتار یاریگرانه
۶۱۶	 مشکلات مربوط به اندازه گیری و تعریف
۶۱۷	 نخستین بررسی های پرسشنامه ای
۶۱۸	 نخستین بررسی های رفتاری
۶۱۹	 ابعاد دین و یاریگری

۶۲۰	برنامه پژوهشی بتسون
۶۲۸	بحث بیشتر درباره یاریگری و تهدید ارزش
۶۳۰	نتیجه گیری درباره دین و رفتار یاریگرانه
۶۳۱	تعصب، تبعیض، و کلیشه سازی
۶۳۲	بررسی های آغازین
۶۳۲	آیا رابطه دین و تعصب منحنی وار است؟
۶۳۴	آیا جهت گیری مذهبی تفاوتی ایجاد می کند؟
۶۳۸	آیا مطلوبیت اجتماعی متغیری آشفته ساز است؟
۶۴۰	نفی تعصب و عدم نفی تعصب
۶۴۱	بنیادگرایی مذهبی و طلب
۶۴۵	پیوند تعصب با اقتدارگرایی جناح راست
۶۵۱	آماج تعصب
۶۵۳	فرق گذاشتن میان کُنا و کُناهاکار
۶۵۴	آیا سبک شناختی در این قصه خبل است؟
۶۵۵	گذر از دین شخصی به تأثیرات گسترده
۶۵۶	تأملات بیشتر درباره این که چرا دین گاهی با تعصب در ارتباط است
۶۵۹	چکیده پژوهش درباره دین و تعصب
۶۶۰	نمای کلی
۶۶۳	فصل ۱۵: دین، سازواری، و سازگاری
۶۶۴	رویکردهای نظری به سازواری و دین
۶۶۵	فرایند سازواری: نظریه پارگامنت
۶۶۷	کارکرد دین در سازواری
۶۷۲	چه عواملی موجب می شوند که مردم به دین روی آورند؟
۶۷۳	انواع سازواری مذهبی
۶۷۵	نیایش و بخشایش به عنوان روش های سازواری
۶۷۵	نیایش
۶۷۹	بخشایش

۶۸۰	وضعیت پژوهش دربارهٔ دین و سازواری
۶۸۲	ملاحظات مربوط به سازواری زمینه‌ای
۶۸۲	ایمان و سازواری با گرفتاری‌های روزمره
۶۸۲	آثار هماهنگی و ناهماهنگی بافتی
۶۸۳	معنویت و سازواری
۶۸۴	دین و جهت‌گیری مثبت - منفی در زندگی
۶۸۶	دین و سازواری با فشار روانی عمده
۶۸۸	دین، فشار روانی، و سالمندان
۶۹۱	دین و سلامت
۶۹۷	دین و سازواری با به‌بگ فرزند
۶۹۹	نمای کلی

فصل ۱۶: دین و اختلال روانی

۷۰۱	گذشته و حال: سرگشتگی، تعارض، رخ تاراض
۷۰۳	ملاحظات، احتیاط‌ها، و جهت‌ها
۷۰۳	مشکلات مربوط به تعریف
۷۰۴	ارتباط‌های ممکن میان دین و اختلال روانی
۷۰۵	یکی از جهات نظری ممکن
۷۰۶	دین به عنوان جلوه‌ای از اختلال روانی
۷۰۶	افکار پریشان
۷۰۶	وسواسی‌گری: اندیشه و رفتار مذهبی پریشان
۷۰۷	تجربهٔ دینی و عرفانی
۷۰۹	تَبَلُّل
۷۱۰	تبدیل
۷۱۳	دین به عنوان عامل اجتماعی‌سازی و سرکوب
۷۱۳	کارکردهای مهار و تسلط در اجتماع دینی
۷۱۴	کارکردهای نظارتی آرا و نهادهای مذهبی
۷۱۷	مدل‌های نقش مذهبی

۷۱۷	دین و «خود» مبتلا به ناراحتی روانی
۷۱۸	دین به عنوان پناهگاه
۷۱۸	گروه‌ها و نهضت‌هایی که از جریان غالب دورند
۷۲۱	اجتماعات مذهبی بسته: آمیش و هتریت‌ها
۷۲۲	اجتماعات جداگانه در دل گروه‌های مذهبی مهم
۷۲۳	دین به عنوان درمان
۷۲۴	آیین
۷۲۶	دانش
۷۲۶	تجربه دینی
۷۲۸	تَبَاطُل
۷۲۸	تبدل
۷۲۹	دین به عنوان خطر برای سلامت روان
۷۳۰	دین به عنوان منشأ محرک برای روانی نابهنجار
۷۳۲	دین به عنوان منشأ انگیزهای برای نابهنجار
۷۳۳	موضوعات درخور توجه ویژه
۷۳۳	سلامت روانی روحانیان
۷۳۵	فشار روانی و «فرسودگی» در کار کشیشی
۷۳۵	دین و روان درمانی
۷۳۷	نمای کلی
۷۳۹	فصل ۱۷: پی‌گفتار
۷۴۰	پژوهش در روانشناسی دین و معنویت
۷۴۰	یادآوری تاریخی
۷۴۳	پارادایم اندازه‌گیری در روانشناسی دین
۷۴۵	نیاز به نظریه در روانشناسی دین
۷۴۷	افراط‌گرایی، جدال، و روانشناسی دین
۷۴۹	آخرین نکات: نیازهای امروز و آینده
۷۵۱	واژه‌نامه

نمایه موضوعی	۷۶۹
نامنامه	۸۰۷
منابع	۸۴۹

دادداشت مترجم

روانشناسی دین، در ایران، رشته‌ای نوپاست و در این حوزه تاکنون منابع انگشت‌شماری به فارسی ترجمه شده است. فعلاً مهم‌ترین و جامع‌ترین منبع این رشته همان *روانشناسی دین* اثر دیوید ام. وولف است که ترجمه فارسی آن حدود چهار سال پیش به همت انتشارات روان به بازار شد. اینک خرسندم که یکی دیگر از منابع ارجمند این رشته را به فارسی برگردانده و در اختیار متخصصان و علاقه‌مندان قرار داده‌ام. این کتاب، چنان‌که از توضیح ذیل عنوانش پیداست برحسب رویکرد تجربی نوشته شده و در آن کارکرد دین در روان فردی و جمعی آدمی براساس تحقیقات تجربی و آزمایشگاهی به مدّتاً از راه سنجش همبستگی‌های آماری بررسی شده است. ناگفته نپیداست که آنچه در این کتاب به عنوانید غالباً متوجه جوامع غربی یعنی اروپا و آمریکای شمالی و البته بیشتر مشتمل بر فرهنگ مسیحی است. اگرچه مؤلفان کوشیده‌اند که به سایر ادیان و بالاخص یهودیت و اسلام نیز بپردازند، اما سهم این دو دین و دیگر ادیان و مذاهب غیرمسیحی در این کتاب بسیار ناچیز است. علت هم واضح است. خاستگاه روانشناسی دین آمریکای شمالی و سپس اروپای غربی بوده و طبیعی است که پژوهش‌گران این جوامع بیشتر به مذاهب و مسائلی توجه نشان داده‌اند که مبتلابه فرهنگ و جامعه خودشان بوده است. با این حال، موضوعات و مدل‌های پژوهشی متنوعی که در این کتاب عرضه شده است می‌تواند راهنمای خوبی برای پژوهش‌گران ایرانی این رشته باشد تا تحقیقات اصیل و بومی خود را برپایه این موضوعات و مدل‌ها استوار کنند و احیاناً

موضوعات تازه‌ای که ویژه جامعه ایران است بر آنها بیفزایند و الگوهای نوتری برای پژوهش در این حوزه به دست دهند.

در مقام مترجم، برعهده خود می‌دانم که از دشواری‌ها و ناهمواری‌هایی که در راه ترجمه این کتاب با آنها روبرو بوده‌ام گزارش مختصری به دست‌دهم. نخست این که نشر انگلیسی کتاب به لحاظ سبک و شیوه نگارش یکدست نبود و پیداست که هیچ یک از چهار مؤلف آن یا کسی دیگر نکوشیده است که نشر کتاب را هموار و یکدست کند. من البته کوشیده‌ام که در برگردان فارسی این اشکال را برطرف کنم. افزون بر این، در نسخه انگلیسی سهوها و خطاهای بسیار دیده می‌شود، از خطاهای تایپی و املائی و انشایی گرفته تا برخی سهل‌انگاری‌های ریز و درشت دیگر. در فهرست‌های مختلف نسخه انگلیسی، مثل نمایه موضوعی و نمایه نام نویسنده، مکان نیز، خطاها و مسامحه‌کاری‌های عجیبی به چشم می‌خورد. مثلاً اگر نام خانوادگی پژوهشگری Povey Young بوده، در نمایه نویسندگان فهرستی طولانی از شماره صفحات ذیل آن نام آمده است. علت این است که نام‌ها را فقط از طریق کامپیوتر جستجو و فهرست کرده‌اند و چون این نام‌ها ضمناً از واژه‌های عام و پرکاربرد در انگلیسی اند کامپیوتر شماره همه صفحاتی را که حاوی این واژه‌ها باشد به دست داده است و مؤلفان یا ویراستاران متن انگلیسی دیگر به خود زحمت نداده‌اند که نام خاص را از این واژه‌های عام جدا کنند. در متن فارسی به این کاستی‌ها و اشتباهات برطرف شده است.

دشواری دیگر بر سر راه ترجمه معادل‌یابی موارد بسیاری معادل‌سازی برای اصطلاحاتی بود که یا معادل‌هایی که قبلاً در ترجمه‌های فارسی برای آنها پیش نهاد شده است در نظر مترجم مناسب و وافی به مقصود نمی‌نمود یا اصولاً خود اصطلاح نوپدید بود و مترجم نمی‌توانست برای آن بسازد. از این جمله است coping که قبلاً آن را به «مقابله» یا «کنار آمدن» ترجمه کرده‌اند و مترجم پس از جستجو و تأمل بسیار و با بهره‌مندی از متون کهن فارسی واژه «سازواری» را برای این پدیده برگزیده است. نمونه دیگر اصطلاح well-being است که غالباً آن را به «بهبودی» ترجمه کرده‌اند، حال آنکه مقصود از آن بهتر «بودن» است نه بهتر «زیستن». من در مقابل این اصطلاح واژه «بهباشی» را به عنوان بنیاد ترکیب کهن «خوشباشی» ساخته و به کار برده‌ام. در مقابل واژه entheogen، که در خود زبان‌های فرنگی هم ترکیبی کاملاً جدید است، واژه «ایزدآر» را ساخته‌ام. این اصطلاح نوپدید لفظاً به معنی پدیدآورنده خدا (در ذهن) است و به داروهایی اطلاق می‌شود که در انسان تجربه دینی یا عرفانی ایجاد می‌کنند.

این‌ها که آوردم مشت نمونه خروار است و اگر قرار باشد فهرست‌وار به همه موارد اشاره کنم این یادداشت بسی طولانی‌تر خواهد شد.

از بخت بلند مترجم بود که فیلسوف و دین‌شناس بی‌بدیل روزگار ما، استاد مصطفی ملکیان، ترجمه روانشناسی دین وولف را، مثل برخی دیگر از آثار این مترجم، به دیده عنایت نگریست و با حوصله و دقتی

که ویژه ایشان است این کتاب پرحجم را سراسر از نظر گذرانید و ارشاداتی فرمود که در ترجمه حاضر نیز از آنها بهره بسیار برده‌ام. راستی زبانم قاصر است از این که حقوق نعمت و صحبت آن عزیز بی مثل را چنان که سزاوار اوست به جای آورم. آرزویم همه این است که آن «بزرگوار خداوند» سالیان دراز بیاید و من و امثال من نیز خوشه‌چین خوان فضل و کرم و دانشش باشیم. تنها در یک مورد به خود اجازه داده‌ام که از رأی ایشان عدول کنم و آن هم در باب واژه conversion است. استاد ملکیان معتقدند conversion را باید به «انقلاب روحی» ترجمه کرد. ولی چنان که در سراسر این کتاب و بویژه در فصل یازدهم خواهید دید، انقلاب یا تحول روحی فقط یکی از معانی نهفته در واژه conversion است. از این رو ترجیح داده‌ام که برای آن معادل «تبدیل» را به کار برم. این واژه در سنت ادبی ما به معنی «دگرگون گردیدن» و «دگرگون کردن» به کار رفته است (بنگرید به لغتنامه دهخدا). به همین قیاس، در برابر deconversion هم «تبدیل‌گریزی» آورده‌ام.

ترجمه و حروف چینی این کتاب به پایان رسیده بود که استاد ملکیان به من خبر دادند چاپ چهارم آن در سال ۲۰۰۹ منتشر شده است و خود لطف کردند و نسخه‌ای از آن را در اختیارم نهادند. پس از مقایسه آن با چاپ سوم (۲۰۰۳) که اکنون در دستش روی شماست، متوجه شدم که این کتاب در چاپ جدیدش (۲۰۰۹) اولاً به اختصار گرایید و شش فصل آن از ۱۷ به ۱۴ کاهش یافته است. ثانیاً از چهار مؤلف پیشین آن فقط نام دو تن بر روی جلد نهفته اندید دیده می‌شود. سهم هونسبرگر، که در فاصله چاپ سوم و چهارم در گذشته، و ریچارد دگرساج، کاهش یافته و نام این دوازدهم فصل درخت بر بسته و جای خود را به نام رالف دبلیو هود سپرده است. برخی فصول کتاب هم ادغام شده و تغییر نام یافته یا جابجا شده‌اند. علاوه بر این تغییرات کلی، حذف و تغییرات جزئی هم در چاپ جدید کم نیست. با این اوصاف، چاپ چهارم نسخه انگلیسی را می‌توان کتاب جدیدی محسوب کرد نه نسبت به چاپ سوم دارد. بنابراین چاپ سوم ارزش خود را حفظ کرده و همچنان محل اعتنا و مراجعه دانشمندان و پژوهندگان این رشته است. امیدوارم که پس از انتشار این ترجمه بتوانم چاپ چهارم کتاب را هم که بخشی بر پژوهش‌های تازه‌تری است به جامعه زبان فارسی درآورم و در اختیار دانش‌پژوهان علاقه‌مند بگذارم.

در نهایت، اگر تعریف از خود تلقی نشود، دوست دارم این اطمینان را به خوانندگان گرامی بدهم که نسخه فارسی این کتاب از هر جهت درست‌تر و بسامان‌تر از اصل انگلیسی آن است. با این حال، چون هیچ یک از اندیشه‌ها و کارهای بشری از خطا و کاستی برکنار نیست، امیدوارم فضلان و دانشورانی که این کتاب را مطالعه می‌کنند حتی اگر خرده‌خطایی در آن یافتند بر من منت گذارند و آن را یادآور شوند.

آنچه می‌ماند سپاس فراوان است از همه همکارانم در مؤسسه انتشارات رشد که در مراحل مختلف چاپ و نشر کتاب یاور من بوده‌اند. خانم‌ها مهدیه اسماعیلی و صبور شمسائی در تایپ و صفحه‌آرایی

کتاب دقتی دوستانه و فزون تر از حد وظیفه به خرج داده‌اند. همدلی‌های مدیر و مؤسس دانش‌دوست و نیکخواه انتشارات رشد، دکتر محمود گلزاری، همواره موجب دلگرمی من بوده است. و بویژه باید یاد کنم از دوست مهربان و مدیر اجرایی انتشارات رشد، آقای مختار صحرایی، که در این سال‌ها از شیوه مدیریت و خلق نیک او بسیار درس‌ها آموخته‌ام.

محمد دهقانی

بیستم دی‌ماه ۱۳۸۹